

HET WOORD VAN DE WEEK

ORGAAN VAN DE HUMANISTISCHE LUISTERKRING

Administratie Humanistische Luisterkring, Oudegracht 152, Utrecht. Postgiro 58.
Abonnementsprijs f 4,— per jaar. Buitenland f 5,60 per jaar, voor België f 4,60.
Losse nummers f 0,25.

EEN JAAR VAN GEMISTE KANSEN EN VERWERKELIJKTE MOGELIJKHEDEN

Later zal men zeggen: in het jaar 1962 werd de kiem gelegd voor... Ja voor wat? Dat weten wij, die nu leven, niet. De oudejaarsavondkranten hebben overzichten en feiten gegeven van het afgelopen jaar. Het belangrijkste, wat er gebeurd is, lezen we nog eens na. Dat wil zeggen: wat wij nu belangrijk vinden. Later zal het meeste daarvan heel onbelangrijk worden geacht of zelfs helemaal niet meer bekend zijn. En de kans bestaat, dat men zegt: 1962 was het jaar, waarin... En dan zal er van 1962 iets genoemd worden, dat van ons nauwelijks of geen aandacht krijgt vandaag.

Wij weten niet wat onze achter-achterkleinkinderen zullen denken van hetgeen wij in het afgelopen jaar hebben gedaan en nage laten. Heel best mogelijk, dat ze er geen goed woord voor over zullen hebben. Maar ook mogelijk, dat 1962 het jaar zal worden, dat in hun geschiedenisboeken met ere vermeld zal staan. U en ik zouden op het ogenblik niet weten waarom dat het geval zal zijn. Het lijkt ons nauwelijks waarschijnlijk dat men in de toekomst van 1962 ook maar iets goeds zal zeggen. Het jaar, waarin een atoomoorlog nog net niet uitbarstte. Maar wie weet, is er onopgemerkt iets gebeurd, dat later het begin zal blijken te zijn van een ontwikkeling, waarover onze achter-achterkleinkinderen met eerbied en vreugde zullen spreken.

Vindt u het weinig zin hebben over het afgelopen jaar op deze manier te praten? Misschien zegt u bij u zelf: wat weten wij af van de tijd, waarin die verre nakomelingen zullen leven. Wat weten we ervan hoe ze dan zullen zijn. Als ze dan eens plezier heb-

ben in elkaar te onderdrukken, elkaar zoveel mogelijk afbreuk te doen, elkaar naar het leven te staan? Wat maakt het dan uit, dat wij in 1962 bijna een atoomoorlog veroorzaakten, of dat wij in 1962 ons best deden meer vrijheid en meer kansen voor de vrede in de wereld te verkrijgen? Dat doet er immers toch niets toe!

Laten we niet doordraven. Natuurlijk weten we niet in wat voor een wereld de mensen van de toekomst zullen leven en wat ze dan zullen denken en doen. Maar onze achter-achterkleinkinderen komen niet zo maar op een achter-achternamiddag van de een of andere ster uit de lucht vallen op onze aarde. Het zullen in elk geval onze afstammelingen zijn en hun samenleving is dan uit onze maatschappij voortgekomen. Waar-mee ik dus maar wil zeggen, dat het jaar 1962 voor de toekomst niet zonder betekenis is, ook al weten we niet welke betekenis.

personalia

PROF. Dr. J. C. BRANDT CORSTIUS. Geboren in 1908. Studeerde te Utrecht Nederlandse taal en letterkunde. Was leraar Nederlands te Amsterdam, Eindhoven en Utrecht. Thans hoogleraar in de vergelijkende literatuurwetenschap te Utrecht. Publiceerde op het gebied van de Nederlandse letterkunde, van het Humanisme en van de vergelijkende literatuurwetenschap. Was verscheidene jaren lid van het hoofdbestuur van het Humanistisch Verbond en redacteur van „Mens en Wereld”.

wilt u ons helpen?

Zo ja, dan verzoeken wij U het abonnementsgeld 1963 zo spoedig mogelijk te betalen. De abonnementsprijs bedraagt f 4,— per jaar. Dit bedrag kan worden overgemaakt op postrekening no. 58 t.n.v. de Humanistische Luisterkring — Utrecht, met als omschrijving:

„Abonnement 1963”

Bij voorbaat hartelijk dank.

een lezing voor de wereldomroep van zondag 30 december 1962

Zijn wij dus verantwoordelijk voor de toekomst? Ja. Ook dat nog, hoor ik u zuchten. Het leven van vandaag is dikwijls al moeilijk genoeg. En dan daarbij nog verantwoordelijk voor de toekomst zijn! Belasten we elkaar met zulke gedachten niet wat al te zwaar tegen Oudejaarsavond? Kan het niet wat luchtiger en gemakkelijker?

Wat mij betreft wel. Want ik stel mij de toekomst graag vrolijk en opgewekt voor. En als wij erin slagen wat meer levenslust en opgewekte levensaanvaarding in de wereld te brengen, dan kunnen onze verre nakomelingen daarvan later op hun wijze nog plezier hebben. En daarvoor dragen wij dan nu enige verantwoordelijkheid. Gemakkelijk te dragen, zult u zeggen. Is dat zo? Het valt niet zo mee in deze tijd een echte opgewektheid te bewaren. Maar hoe dit ook moge zijn, aan onze verantwoordelijkheid voor de toekomst ontkomen we niet. Want alles wat we deden of nalieten in 1962 heeft z'n gevolgen voor 1963 en daarna. En dat betekent dus, dat verantwoordelijkheid voor de toekomst niet te scheiden valt van onze gewone menselijke verantwoordelijkheid. Het zijn niet twee vrachtjes op onze rug, het is een en hetzelfde pakje. Door aan het einde van het jaar een ogenblik na te denken over verantwoordelijkheid voor de toekomst, belasten we onszelf en elkaar niet zwaarder dan we al belast zijn.

Maar wat praat ik over pakken en vrachten en lasten. Het lijkt op die manier wel, dat verantwoordelijkheid noodzakelijk altijd een moeilijke zaak is, waaronder wij gebukt moeten gaan. Het valt niet te ontkennen, dat verantwoordelijkheid soms zwaar drukt, te zwaar. Maar dat geldt niet voor alle gevallen en situaties. Iedere volwassene is er mede verantwoordelijk voor dat het dagelijkse werk, waarin hij is betrokken, goed loopt. Dat het verkeer, waarin hij naar en van zijn werk gaat, vlot gaat. Daaronder gaan we toch niet doorlopend zwaar zuchtend gebukt! Vele mensen zijn en voelen zich verantwoordelijk voor het onderhoud van hun gezin, voor de opvoeding van hun kinderen, voor de organisatie van hun vereniging of hun club. Die verantwoordelijkheid kan op sommige ogenblikken bijzonder moeilijk te dragen zijn. Maar gewoonlijk bezorgt ze ons niet van uur tot uur neerdrukkende gedachten en sombere gevoelens. Verreweg de meeste verantwoordelijkheden in het normale dagelijkse leven worden door ons allen vanzelfsprekend en veerkrachtig aanvaard en uitgevoerd. En dat zijn even zovele verantwoordelijkheden voor de toekomst.

Dat ik over dit vanzelfsprekende nu enkele minuten met u praat, ligt voor de hand. De

jaarwisseling geeft er aanleiding toe. Want waarom zouden we alleen maar terugkijken naar wat geweest is, al of niet belangrijk en sensationeel? Waarom zouden we trachten ons voor te stellen wat de toekomst zal brengen? Van meer betekenis is, ons te binden te brengen, dat het verleden mede ons eigen werk was en dat de toekomst dat ook zal zijn. Het besef van verantwoordelijkheid voor onze keuze, onze beslissingen, onze oordelen en onze handelingen is het besef van iets, dat onafscheidelijk met ons mens-zijn is gegeven. Mens-zijn is verantwoordelijk zijn, een andere manier om als mens te leven bestaat er niet. En we zouden het ook niet willen. Dit inzicht geeft moed voor de toekomst. Want de grote vraag blijft, of er in de menselijkheid krachten genoeg schuilen om het leven op aarde menswaardig te maken. Een van die krachten is de verantwoordelijkheid, aan ieder mens eigen. Die maakt, dat we het afgelopen jaar niet als een film zonder meer lijdzaam aan ons voorbij zien gaan, alsof we zelf niet een van de medespelers waren. 1962 is voor ieder een jaar geweest van gemiste kansen, van verwerkelijke mogelijkheden. Met 1963 zal het niet anders zijn. We zullen ook dan een beroep op onszelf en op elkaar blijven doen om onze verantwoordelijkheid voor een menswaardig bestaan, geestelijk en materieel, te blijven beseffen. Men zegt wel eens, dat de gerichtheid van het moderne humanisme op de mensheid en op de aarde een beperkte kijk op het leven zou zijn. Wanneer men bedenkt, dat de mensheid nog nauwelijks een eerste stap heeft gedaan in de richting van haar volle ontplooiing, dan ziet men het humanisme recht in het hart.

J. C. BRANDT CORSTIUS

WINTER

Ik ben gestorven zonder het te weten
want anders had ik mij toch wel verzet
en als een starre wacht voor 't raam gezet
zit ik dit bodemloos bestaan te meten.

Ik heb maar een verlangen - te vergeten
maar op mijn ademtocht de nerf gewet
groeit er aan ijsvarens een rauw boeket
en buiten ligt een togevroren Lethé

en ik blijf wachten - meet het leven uit -
het is woestijn, herkomst - en doelverloren
de stem des roependen zonder geluid

Was er ooit een die mij had kunnen horen?
een eenzame voor een bebloemde ruit
en buiten blanke toegesneeuwde sporen -

Anna Blaman (1906-1960)

natuurlijk bewaart u de radiolezingen

Om U het bewaren mogelijk en het herlezen van de radiolezingen tot een genoegen te maken, is er een handig verzamelbandje te verkrijgen.

Aan dit linnen bandje, dat voorzien is van een gouden opdruk, zult U veel plezier beleven.

De prijs, die laag gesteld is, bedraagt f 1,95. Gireer het bedrag op postrekening 58 t.n.v. Humanistische Luisterking het Woord van de Week te Utrecht.

DE HEEL GEWONE MENSEN

Mijn kleindochter, die een paar maanden geleden verhuisd is van het centrum van een grote stad naar een dorp onder de rook daarvan, was op een pril morgenuur plotseling volledig in paniek: zij had een zó griezelig geluid gehoord! Wat dan wel? Misschien een laagoverkomend vliegtuig? Een langs daverende vrachtauto, een knetterende brommer? Ach wel nee, die geluiden kende ze toch, en daar was ze immers nooit bang voor. Maar dit was zo ongewoon! Dit was, ja ongewoon, meer kon ze er ook niet van zeggen. Hoor, daar was het weer!

En toen loeide er een koe!

Wat wil ik met deze anecdote? U erop wijzen, hoe treurig ver wij verwijderd zijn van het leven des gerusten landmans, dat zo genoeglijk heet voort te rollen, ja van elk contact met de natuur? Nee, mijn bedoeling reikt heel wat minder ver. Ik wil alleen maar illustreren wat natuurlijk ook iedereen wel weet: als er nu iets heel betrekkelijk is, dan is het wel het begrip „gewoon”. Wat voor de een zo gewoon is, dat het hem moeite kost zich in te denken, dat het ook wel anders zou kunnen zijn, dat vindt de ander verontrustend ongewoon, en wat vandaag nog heel ongewoon is, zal overmorgen al weer doorgewoond zijn.

Nu heb ik onlangs in een boekbespreking of in een toneelrecensie dit gelezen: „het gewone leven van gewone mensen is niet interessant”. Het stond er alsof twijfel daaraan eenvoudig niet mogelijk was! Mijn eerste reactie hierop is: Je moet maar durven! Is de vraag, of iets interessant is of niet, te beantwoorden, als je er niet bij vraagt: interessant voor wie?

En dan verder: wat is het „gewone” leven, en wat zijn „gewone” mensen? En als u nu daarop zegt of denkt „nou ja, dat weet toch iedereen wel”, dan zeg ik, goed, laten we dan niet krenterig zijn, en laten we dus maar aannemen, dat werkelijk vaststaat, wat we onder gewone mensen moeten verstaan. Dat zijn dus mensen nietwaar, ja zoals u en ik.

Tenminste — nou ja zo verschrikkelijk alledaagse gewoon willen we nu ook weer niet zijn, maar dan toch wel gewoon, begrijpt u wel, dus een klein charmant tierelantijntje dat ons net even anders maakt, is natuurlijk wel toegestaan en zelfs welkom, maar hinderlijk abnormaal zijn we niet. Mooi, we zijn het dus zo ongeveer eens over wat gewone mensen zijn. En kunnen we nu zeggen: Kijk, het leven van zulke mensen is niet interessant? Of liever want dat zal wel de bedoeling zijn — gesteld al dat het de belangstelling van sommigen, misschien zelfs van velen wekt, dan verdient het toch eigenlijk die belangstelling niet. Kunnen we dat volhouden? Ik geloof er niets van! Ik laat om te beginnen twee tegenstemmen horen. In de eerste plaats die van een even fleurige als intelligente jonge vrouw, die het feit, dat zij een bepaalde toneelvoorstelling niet had kunnen waarderen, voor mij toelichtte met

deze woorden: ja ziet u en als je van jezelf denkt, dat je sexueel niet abnormaal bent, dan voel je je op 't laatst in vergelijking met al die rare mensen zo abnormaal normaal. En de tweede uitspraak is van niemand minder dan Shaw. In de voorrede van zijn meesterwerk Saint Joan, een stuk dat naar mijn mening nog door geen van de auteurs, die na hem Jeanne d'Arc op het toneel hebben gebracht, is overtroffen, of zelfs maar geëvenaard, stelt Shaw vast dat er in zijn stuk geen schurken voorkomen. „Wat mensen doen in hun beste ogenblikken met goede bedoelingen, en wat gewone mannen en vrouwen vinden dat ze moeten en ook zullen doen hun goede bedoelingen ten spijt, dat is het wat ons werkelijk aangaat”. En even later prent hij ons dit nog eens opnieuw in: „Alleen wat mensen doen, die normaal onschuldig zijn, is ik herhaal het, van belang; en als Jeanne niet verbrand was door normaal onschuldige mensen in het vuur van hun rechtschapenheid, dan zou haar dood door hun handen van niet meer betekenis zijn dan de aardbeving in Tokio, waarbij ook heel wat meisjes verbrand zijn”. „Normaal onschuldige mensen”, dat wil dus zeggen mensen, die noch heiligen noch schurken mogen heten”, gewone mensen, zoals u en ik.

Het komt mij voor, dat de betekenis van Shaws woorden verder reikt dan zijn Saint Joan en verder ook dan het toneel of de literatuur in het algemeen. Gewone mensen — ja op het eerste gezicht is hun leven inderdaad niet bijster interessant. Zij beleven geen wonderbaarlijke avonturen, zij gedragen zich in niets uitzonderlijk, zij doen geen wereldschokkende dingen, zij leveren geen stof voor de grote koppen in de krant. 't Gaat met hen zoals het met verreweg de meesten gaat: ze zijn geboren, ze leren lopen en praten, ze gaan korter of langer naar school, ze worden met vallen en opstaan groot, ze gaan in een betrekking, ze kunnen trouwen en kinderen krijgen, en als ze een beetje geluk hebben, worden ze oud en gaan ze dood op hun bed. Als ik het zo opsom, dan kan het lijken alsof er wat je noemt „niet zo veel aan” is. Maar dit beeld, dat dan verkregen is „op het eerste gezicht”, houdt dunkt me voor een wat aandachtiger be-

personalia

PROF. Dr. L. G. VAN DER WAL. Geboren in 1901. Studeerde klassieke letteren en filosofie in Groningen, was leraar in Zwolle en Groningen en is nu rector van het Gro-tius Gymnasium te Delft, waar hij tevens vanwege de Humanistische Stichting „Socrates” bijzonder hoogleraar in de wijsbegeerte is aan de Technische Hogeschool. Behalve artikelen in het Alg. Ned. Tijdschrift voor Wijsbegeerte en in Rekenschap schreef hij „Problemen der zedelijke waardering” (uitg. Leopold-Den Haag), toneelstukken (Iphigeneia in Argos, Het werpen van de teerling) en onder het pseudoniem Tjalling Dix een paar detectiveromans.

schouwing geen ogenblik stand. O, zeker, het is een koud kunstje, zoals ik u juist heb laten zien, een rijtje woorden kleurloos achter elkaar te zetten en met behulp van deze „levensbeschrijving” te suggereren, dat zo'n leven toen maar een akelig saaie, naargeestige geschiedenis is. Maar men moet natuurlijk niet menen, dat men dan aan de zo beschreven werkelijkheid ook maar enigszins recht doet. Iemand krijgt een betrekking, iemand trouwt, er wordt een kind geboren — je kunt het allemaal koud en kort in enkele droge woorden vastleggen, maar aan datgene, wat er dan vastgelegd is, aan het heel bijzondere gebeuren dat daarachter zit, kom je dan helemaal niet toe. Maar zal men nu zeggen, heel bijzondere — is dat nu wel een gelukkig gekozen woord? Deze gewone levens lijken allemaal immers zo op elkaar, ze vertonen steeds weer hetzelfde patroon! Zeker, maar wat zou dat? Wat er in gebeurt, is daarom evengoed iets heel bijzonders voor degene die het zelf beleeft. Verliefd zijn is een belevenis zo oud als de mensheid, en ieder die in deze wonderlijke staat verkeert, weet, als hij tenminste nog tot enig nuchter denken in staat is, dat vóór, met en na hem ontelbaar velen soortgelijke gevoelens hebben gehad, hebben en zullen hebben. Maar dit feit, dat er altijd verliefde mensen zijn geweest en zullen zijn — doet dat voor de verliefde zelf afbreuk aan de bijzonderheid van juist deze verliefdheid? Er zijn twee dingen, die ons dit al te gemakkelijk laten vergeten. In de eerste plaats de taal, die altijd generaliseert en ons in staat stelt, men kan ook zeggen ons er toe dwingt verschillen en nuances te negeren: een Pekinees en een Sint Bernhard heten beiden „hond”, en van wie weet hoeveel verschillen in vorm en kleur zien we af — overigens meestal zonder ons daarvan bewust te zijn — wanneer wij madeliefje, roos, viooltje, sering en anemoon samenvatten onder het gemeenschappelijke etiket van „bloem”. En in dit verband, mijn tuin is voornamelijk groen, maar men staat verbaasd, als men bij aandachtiger beschouwing ziet, hoeveel nuances van groen in dit ene woord schuilgaan. En deze aandachtiger beschouwing brengt mij op de tweede omstandigheid, die er toe bijdraagt, dat men wat dan gewoon heet gaat beschouwen als niet interessant. Het is juist dat ontbreken van werkelijke belangstelling, het tekort aan aandacht ook voor de nuance. Zoals er mensen zijn die een krant lezen, door alleen even de koppen door te vliegen, zo zijn er ook lieden die een roman — nee niet

lezen, maar er wel over praten, omdat ze het verhaaltje zo'n beetje kennen en dus ten naaste bij weten, waar het over gaat. En iets van deze liefdeloze oppervlakkigheid veraadt zich dunkt me ook in de bijna ziekelijke belangstelling voor het uitzonderlijke en buitenissige en de minachtende of medelijdende bewering dat het gewone leven van de gewone mensen niet interessant is.

Maar afgezien van geestelijke armoede, die naar het mij voorkomt uit dit oordeel spreekt in deze minachting voor het gewone leven schuilt dunkt me ook een dubbel gevaar. In de eerste plaats zal het iemand, die in deze aanbidding voor het vreemde, bizarre is opgegroeid, meer moeite kosten zich te realiseren, dat ook zijn leven het gewone leven van een gewoon mens zal zijn. De vurige prins uit Schillers Don Carlos mag uitroepen:

„dreiundzwanzig Jahre, und nichts für die unsterblichkeit getan!”

en deze hartstochtelijke kreet moge in een drie en twintigjarige van een begrijpelijke en ook wel loffelijke eierzucht getuigen, groter is de rijpheid van hem of haar, die beseft, dat er maar uiterst weinigen zijn, die er in slagen werkelijk iets voor de onsterfelijkheid te doen, en die net aanvaardt zijn bescheiden rol van een gewoon mens zo goed mogelijk te spelen. Wat overigens moeilijk genoeg is.

En hier kom ik op het tweede gevaar: die minachting voor het gewone leven kan benalve ontevredenheid ook onverschilligheid kweken. Wat doet het er eigenlijk toe, zo redeneert men dan ongeveer, hoe wij gewone mensen ons gedragen?

Het lot van de wereld van de mensheid — daar komen wij helemaal niet aan te pas, dat wordt uitsluitend bepaald door een paar ver weg zetelende machthebbers, en hoe wij gewone mensjes onze taak vervullen, dat zal heus de rekening niet maken. Maar dit verlamme gevoel dat velen tegenwoordig besluit, is volkomen misplaatst: wij allen gewone mensen bepalen samen het klimaat, en de wijze waarop ieder op de plaats, waarop hij staat en werken kan, de hem toegevallen taak vervult, die maakt wel degelijk de rekening.

Heb ik vergeten, in dit causerietje het woord humanist te gebruiken? Maar ik heb aldoor over humanisten gesproken: ook zij zijn maar heel gewone mensen.

LIBBE VAN DER WAL

Humanistische Correspondentiekring voor huwelijkscontacten opgericht door het Humanistische Verbond, verleent bemiddeling bij het leggen van contacten tussen personen, die een huwelijkspartner zoeken.

Inlichtingen postbus 210, Utrecht, Gaarne 24 ct aan postzegels insluiten. (adv.)

lezingen voor de radio

zo. 20 jan. VARA 9.45 uur: G. Stuiveling: „Uit humanistisch oogpunt”.

zo. 27 jan. VARA 9.45 uur: J. de Tempe: „Vrije wil en menselijke verantwoordelijkheid”.

zo. 3 feb. VARA 9.45 uur: J. P. van Praag: „De humanist en het huwelijk”.

zo. 10 feb. VARA 9.45 uur: W. A. van Opijnen: „Wat doen we er tegen?”

zo. 17 feb. VARA 9.45 uur: G. Stuiveling: „Uit humanistisch oogpunt”.